

Quarterly Journal of Village and Space Sustainable Development

Spring 2024, Vol.5, No.1, Serial Number 17, pp 98-112

doi 10.22077/vssd.2023.6035.1165

Assessment and explanation of the influential dimensions of social capital in the process of rural areas development (Case study: Dasht-e Arzaneh District, Bakharz County)

Sajjad Amiri*¹, Seyyed Amirhossein Garakani², Hossein Zinati Fakhrabad³, Masoumeh Ghorbani⁴

1. Ph.D. Graduated in Natural Resources, Department of Arid and Mountainous Reclamation Engineering, Faculty of Natural Resources, School of Agriculture and Natural Resources, University of Tehran, Tehran, Iran.

2. Associate Professor, Department of Architecture and Urban Planning, Faculty of Architecture, Islamic Azad University, Tehran center, Tehran, Iran

3. Ph.D student of Geography and Rural Planning, Department of Human Geography, Faculty of Geography, University of Tehran, Tehran, Iran

4. Ph.D student of Geography and Rural Planning, Department of Human Geography, Faculty of Geography, University of Tehran, Tehran, Iran

*Corresponding author, Email: samiri@ut.ac.ir

Keywords:

Social Capital, Rural Development, questionnaire, Local Communities, Bakharz

Received:

23/Jan/2023

Revised:

04/Oct /2023

Accepted:

14/Oct /2023

Abstract

Achieving rural development requires special attention to stakeholders and utilizing the capacities of local communities, which will be feasible when social capital in rural areas is effectively utilized. This study focuses on two dimensions of social capital, namely trust and social participation. Dasht-e Arzaneh District is one of the high-potential districts in terms of human, economic, natural, and tourism resources in Bakharz County. Neglecting social indicators such as participation, trust, social cohesion, commitment, and responsibility has led to various problems in villages, including migration from villages, dissatisfaction among people, and a lack of responsibility in rural affairs. Planning in this regard is crucial. The present research is of an applied nature and falls under the category of descriptive-analytical research. The target population of the study includes household heads in Dasht-e Arzaneh District in Bakharz County, with a total of 2779 households based on the latest census data. The sample size of the study has been determined to be 300 individuals using the Cochran formula. Spearman correlation tests and independent t-tests were used to examine the dimensions of social capital and compare the means between components. The findings indicate that among the components of social capital, participation, sense of responsibility, and trust have had a significant impact on strengthening social capital and achieving rural development in the studied villages. Among the 5 villages studied, three villages were able to achieve desirable development after implementing capacity-building projects. Based on the research findings, strengthening associations and community groups are among the most important strategies for enhancing social capital and achieving rural development

How to cite this article:

Amiri, S., Garakani, A.H., Zinati Fakhrabad, H., & Ghorbani, M., (2024) Assessment and explanation of the influential dimensions of social capital in the process of rural areas development (Case study: Dasht-e Arzaneh District, Bakharz County) *Village and Space Sustainable Development*, 5(1), 98-112. [10.22077/vssd.2023.6035.1165](https://doi.org/10.22077/vssd.2023.6035.1165)

فصلنامه روستا و توسعه پایدار فضا

دوره پنجم، شماره یکم، پیاپی هفدهم، بهار ۱۴۰۳، شماره صفحه ۹۸-۱۱۲

doi 10.22077/vssd.2023.6035.1165

ارزیابی و تبیین ابعاد سرمایه اجتماعی مؤثر در فرآیند توسعه نواحی روستایی (مورد مطالعه: دهستان دشت ارزنه، شهرستان باخرز)

سجاد امیری^{۱*}، سیدامیر حسین گرکانی^۲، حسین زینتی فخرآباد^۳، معصومه قربانی^۴

۱. دانش آموخته دکتری منابع طبیعی، گروه مهندسی احیا مناطق خشک و کوهستانی، دانشکده منابع طبیعی، دانشکده گان کشاورزی و

منابع طبیعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

۲. دانشیار گروه معماری و شهرسازی، دانشکده معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، تهران، ایران

۳. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، گروه جغرافیای انسانی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران

۴. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، گروه جغرافیای انسانی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران

* نویسنده مسئول، ایمیل: samiri@ut.ac.ir

چکیده:

دستیابی به توسعه روستایی مستلزم اهتمام ویژه به ذینفعان و بهره‌مندی از ظرفیت‌های جوامع محلی می‌باشد و این امر زمانی میسر خواهد بود که از سرمایه‌های اجتماعی در مناطق روستایی به‌نحو مطلوب استفاده نمود. در این پژوهش دو بعد سرمایه اجتماعی یعنی اعتماد و مشارکت اجتماعی تعریف و مورد بررسی قرار گرفته است. دهستان دشت ارزنه از دهستان‌های با ظرفیت بالای نیروی انسانی، اقتصادی، طبیعی و گردشگری در شهرستان باخرز است که کم توجهی به شاخص‌های اجتماعی همچون مشارکت، اعتماد، انسجام اجتماعی، تعهد و مسئولیت‌پذیری زمینه‌ساز مشکلات متعدد در روستاها و حتی مهاجرت از روستاها، نارضایتی مردم، عدم احساس مسئولیت در زمینه جریانات روستایی شده است. برنامه‌ریزی در این زمینه بسیار ضروری می‌باشد. پژوهش حاضر به‌لحاظ هدف کاربردی و به‌لحاظ ماهیت از نوع تحقیقات توصیفی - تحلیلی است. جامعه آماری پژوهش شامل سرپرستان خانوار روستایی دهستان ارزنه در شهرستان باخرز بوده و بر پایه آخرین سرشماری نفوس مسکن تعداد جامعه مطالعاتی ۲۷۷۹ خانوار می‌باشد که با فرمول کوکران حجم نمونه مطالعاتی ۳۰۰ نفر تعیین شده است. به‌منظور بررسی ابعاد سرمایه‌های اجتماعی از آزمون‌های همبستگی اسپیرمن و مقایسه میانگین بین مؤلفه‌ها (تی مستقل) استفاده شد. یافته‌ها نشان داد در بین مؤلفه‌های سرمایه‌های اجتماعی، مشارکت، احساس مسئولیت و اعتمادسازی تأثیر به‌سزایی در تقویت سرمایه‌های اجتماعی و دستیابی به توسعه روستایی در روستاهای مورد مطالعه داشته است و از بین ۵ روستای مورد مطالعه، سه روستا توانسته‌اند به توسعه مطلوب بعد از انجام پروژه توان افزایش دست پیدا کنند، بر پایه یافته‌های پژوهش تقویت تشکلهای و گروه‌های مردمی از مهمترین راهبردهای تقویت سرمایه‌های اجتماعی و دستیابی به توسعه روستایی می‌باشد.

واژگان کلیدی:

سرمایه اجتماعی، توسعه روستایی، پرسشنامه، جوامع محلی، باخرز

تاریخ ارسال:

۱۴۰۱/۱۱/۰۳

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۲/۰۷/۱۲

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۲/۰۷/۲۲

۱- مقدمه

توسعه با مبانی پیچیده‌ای که با خود به همراه دارد، سال‌هاست که در ادبیات جهانی مطالعه می‌شود. توسعه روستایی هم به‌عنوان یکی از مباحث توسعه با چالش‌های فراوانی روبه‌رو است. یکی از این مباحث عدم توجه به سرمایه اجتماعی در بین روستاییانی است که به‌صورت هزاران خرده فرهنگ در پهنه جغرافیایی کشور گسترده شده‌اند و شناخت آن روند برنامه‌ریزی توسعه روستایی را برای متخصصان مربوط تسهیل و مشارکت روستاییان را در اجرای بهتر برنامه به‌همراه دارد (شریبتیان، ۱۳۹۴: ۱۹۲). توسعه یک منطقه تنها با تکیه بر منابع طبیعی مقدور نیست، بلکه یکی از موارد لازم و اساسی دیگر سرمایه اجتماعی است، سرمایه اجتماعی یک شهر و یا یک روستا بیان‌کننده بخشی از پتانسیل‌های انسانی آن شهر و روستا است و برای هرگونه برنامه‌ریزی به‌منظور توسعه لازم است که سرمایه اجتماعی آن منطقه نیز مورد بررسی همه‌جانبه قرار گیرد (Dini, 2006:4).

امروزه اهمیت سرمایه اجتماعی به‌منظور رسیدن به توسعه روستایی، موضوع روبه‌رشد بسیاری از مطالعات است. شرط لازم برای پیشرفت هر جامعه‌ای به‌خصوص جوامع روستایی، توسعه همه‌جانبه، ایجاد روابط گرم، گسترش انسجام اجتماعی، بسط مشارکت اجتماعی و از همه مهمتر اعتماد متقابل (فرد، جامعه، دولت) است که این سازه‌ها از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی هستند، شناخت مناطق روستایی از گذشته مورد تأکید محققان بوده است، تنها در دهه‌های اخیر مورد علاقه خاص قرار گرفته است (سعیدی، ۱۳۸۶: ۶). رویکرد سرمایه اجتماعی برای توضیح و تبیین بسیج جوامع محلی در سطح خرد برای دستیابی به پایداری است و نیز سرمایه اجتماعی با ایجاد تعامل میان سطوح مختلف کنشگران از جمله جوامع محلی و گروه‌ها سبب ایجاد وحدت و تداوم اقدامات جمعی می‌شود. سرمایه اجتماعی یک مفهوم جامعه‌شناختی است که به‌طور فزاینده‌ای توسط دانشمندان علوم اجتماعی مورد استفاده قرار گرفته است (Van Rijn et al. 2015:7). سرمایه اجتماعی مفهومی کلان است که دربرگیرنده ابعادی مانند اعتماد اجتماعی و مشارکت اجتماعی است. اعتماد اجتماعی یک بعد از سرمایه اجتماعی می‌باشد. اعتماد اجتماعی سطح اطمینان مردم به یکدیگر است مبنی بر اینکه سایرین طبق انتظار عمل می‌کنند و آنچه می‌گویند قابل اطمینان است. مشارکت اجتماعی دلالت بر گسترش روابط بین گروهی در قالب انجمن‌های داوطلبانه، باشگاه‌ها، اتحادیه‌ها و گروه‌هایی دارد که معمولاً خصلت محلی و غیردولتی دارند و هدفشان مشارکت و درگیر ساختن مردم در فرایندهای اجتماعی مختلف در قالب سیاست‌های اجتماعی است (Tabrizi, 2017: 5). مشارکت اجتماعی بر فعالیت‌های داوطلبانه و ارادی دلالت می‌کند که از طریق آن‌ها اعضای یک جامعه در امور محله، شهر و روستا شرکت می‌کنند (گرچی کرسامی و علی‌بابایی، ۱۳۹۶). اعتماد اجتماعی نه‌تنها یک جنبه مهم از تعاملات اجتماعی است بلکه مؤلفه مرکزی و شاخص کلیدی در بحث سرمایه اجتماعی است (Murayama et al., 2014: 92). در این پژوهش دو بعد سرمایه اجتماعی یعنی اعتماد و مشارکت اجتماعی تعریف و مورد بررسی قرار گرفته است. دهستان دشت ارزنه یکی از دهستان‌های با ظرفیت بالای نیروی انسانی، اقتصادی، طبیعی و گردشگری در شهرستان باخرز است که کم‌توجهی به شاخص‌های اجتماعی همچون مشارکت، اعتماد، انسجام اجتماعی، تعهد و مسئولیت‌پذیری زمینه‌ساز مشکلات متعدد در روستاها و حتی مهاجرت از روستاها، نارضایتی مردم، عدم احساس مسئولیت در زمینه جریانات روستایی شده‌است. که برنامه‌ریزی در این زمینه بسیار ضروری می‌باشد. مسئله اصلی برای انجام این پژوهش موارد فوق‌الذکر می‌باشد، بنابراین در این پژوهش به بررسی میزان اثر مشارکت اجتماعی و اعتماد اجتماعی بر روی سرمایه اجتماعی در روستاهای دهستان دشت ارزنه پرداخته می‌شود.

۲- بنیان نظریه‌ای

پودگرسکایا و سرگئی^۱ (۲۰۲۱)، در پژوهشی به نقش و اهمیت سرمایه اجتماعی در توسعه روستایی پرداختند که نتایج نشان داد سرمایه اجتماعی نه تنها عامل و شرط شکل‌گیری توسعه است بلکه نقش‌باز ساخت توسعه را نیز ایفا می‌کند؛ همچنین بیان داشتند که سرمایه اجتماعی با استفاده از افشای منابع پنهان و پتانسیل روستا سبب رشد و شکل‌گیری روابط اقتصادی و اجتماعی مناطق روستایی می‌شود. ویتالیسوا و همکاران^۲ (۲۰۲۱)، در پژوهشی به مشارکت ذینفعان در حکمرانی محلی به‌عنوان کلید توسعه استراتژیک محلی و به مشارکت ذینفعان در سطح دولت محلی و توسعه آن پرداختند و بیان داشتند که اهتمام به ذینفعان و تأمین نیازهای روستاییان می‌تواند باعث تقویت سرمایه‌های اجتماعی شود. کاسترو و وانکلی^۳ (۲۰۲۰)، در مطالعه‌ای به بررسی نوآوری اجتماعی دگرگونی برای توسعه پایدار روستایی نشان دادند که تعامل بین طرح‌هایی از پایین به بالا و ساختارهایی از بالا به پایین در اجرای سیاست‌های توسعه منطقه‌ای و پروژه‌ها از نظر تئوری و عمل پیچیده‌است. در مطالعات دیگری می‌توان به پژوهش زوو و همکاران (۲۰۱۷) پرداخت. لینک^۴ و همکاران (۲۰۱۵) به بررسی سرمایه اجتماعی، مشارکت اعضا و تعاون پرداخته و نشان دادند که رابطه مثبتی بین ابعاد سرمایه اجتماعی و مشارکت اعضا در نشست‌های آموزشی و مجامع عمومی برقرار است علاوه بر تحقیقات یاد شده، در حوزه مطالعات خارجی می‌توان به پژوهش دیگری که مويس و همکاران (۲۰۱۵)، درباره سرمایه اجتماعی در نواحی روستایی انجام داده‌اند، اشاره کرد. دیماس^۵ (۲۰۱۰)، در بررسی اهمیت سرمایه اجتماعی در موفقیت یکپارچه‌سازی زمین‌های کشاورزی در کشور رومانی، پیش شرط‌های موفقیت آن را در بطن و زمینه یکپارچه سازی توسعه روستا، آگاهی عمومی داشته است.

ایده سرمایه اجتماعی از ۱۹۹۵ به بعد شکل گرفته، ایده‌ای که مفهوم سرمایه اجتماعی از آن سخن می‌گوید با وجود شهرت اخیر خود برای جامعه شناسان حرف تازه‌ای ندارد. دورکیم در تقسیم‌کار اجتماعی نزدیک به یک قرن پیش آن را نوشته از تأثیر قدرت اخلاقی گروه‌ها برای مهار خودخواهی‌های فردی و ایجاد همبستگی مشترک در میان اعضا سخن گفته‌است (شفیعی ثابت و کریمی، ۱۴۰۰: ۴۰). شیخی (۱۴۰۰) در پژوهشی به ارزیابی شاخص‌های توسعه پایدار روستایی با تأکید بر شاخص‌های اجتماعی، کالبدی و خدمات روستایی پرداخت که نتایج آن نشان داد تمامی شاخص‌ها به‌خصوص شاخص اجتماعی تأثیر مستقیمی بر روند توسعه پایدار روستاها داشته است. مفهوم نوین سرمایه اجتماعی: روابط اجتماعی مبتنی بر اعتماد و شبکه‌های مترکبم تعامل و هنجارهای مشوق عمل جمعی نیز توانایی تسهیل تولید و دستیابی به هدف را دارند. تفاوت سرمایه اجتماعی، با دیگر سرمایه‌ها این است که این شکل از سرمایه حاصل روابط و تعاملات اجتماعی مبتنی بر اعتماد و مشارکت اعضای گروه‌های اجتماعی است. به عبارت دیگر سرمایه اجتماعی متعلق به گروه هاست و نه افراد و به شکل عینی و فیزیکی وجود ندارد. تفاوت دیگر این است که سرمایه اجتماعی هرچه بیشتر مصرف شود افزایش خواهد یافت و در صورت عدم مصرف رو به کاهش و نابودی خواهد گذاشت. سرمایه اجتماعی با کارکرد آن تعریف می‌شود. سرمایه اجتماعی شیء واحدی نیست بلکه انواع چیزهای گوناگونی است (بریمانی و همکاران، ۱۳۹۹: ۴). قدیری (۱۳۹۷) در پژوهشی به بررسی پایداری محیط کالبدی در محله‌های فقیر نشین با تأکید بر سرمایه اجتماعی یافتند که بیش از ۸۰ درصد از میزان پایداری کالبدی ناشی از شاخص‌های اعتماد اجتماعی، مشارکت، همبستگی و شبکه اجتماعی است. محمدی و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهش به بررسی پایداری مسکن روستایی پرداختند که نتایج نشان داد بعد اجتماعی بالاترین سطح تأثیرگذاری و تأثیرپذیری را در بین شاخص‌ها در پایداری مسکن روستایی دارا می‌باشد. امیر انتخابی و همکاران

¹ Svetlana Podgorskaya & Sergei Schitov

² Vitalisova

³ Casrto, Karina; Vanclay, Frank

⁴ Ling

⁵ Dima

(۱۳۹۶)، در پژوهشی به سرمایه اجتماعی و پایداری نواحی روستایی در شهرستان کاشمر پرداخته‌اند، نتایج نشان می‌دهد که دهستان‌های بررود و بر کوه از وضعیت نامطلوب پایداری برخوردار است. در سرمایه انسانی، عواملی چون تحصیلات و آموزش‌های شغلی و وجود آنها در انسان‌ها اشاره دارد. این مفهوم به معنی سرمایه- گذار برای پرورش انسانی فرهیخته، سالم و مطیع است و شامل مراقبت‌های خانوادگی سال‌ها پیش از آغاز آموزش و پیش دبستانی تا بازار کار می‌شود. مهارت و توانایی‌هایی که افراد کسب می‌کنند، مانند توانایی‌هایی در زمینه کسب میزان تحصیلات، توانایی‌های کلامی و ارتباطی، اعتماد به نفس، قدرت رهبری (صالحی، ۱۳۹۵: ۱۵۰). بر ایمانی و همکاران (۱۳۹۵)، به بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و عوامل تهدیدکننده امنیت پرداخته‌اند، نتایج پژوهش بیانگر این است که اگر تداوم فقر توأم با روند تدریجی کاهش سرمایه اجتماعی (اعتماد و مشارکت و انسجام اجتماعی) استمرار یابد، این احتمال وجود دارد که در آینده، منطقه با ناپایداری و بی‌ثباتی زیادی مواجه شود که در آن صورت، کنترل آن دشوار خواهد بود. ایمانی و همکاران (۱۳۹۴)، در پژوهشی با عنوان بررسی و ارزیابی تأثیر سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی در مناطق روستایی به این نتیجه رسیدند که برای بهبود کیفیت زندگی روستاهایی که در سطح متوسط به پایین قرار داشتند این است که با تقویت شاخص‌های سرمایه اجتماعی به همت مسئولان و آگاه‌سازی مردم و مشارکت دادن آنها در امور، کیفیت زندگی در این روستاها به وضع مطلوب تغییر کند. مهرعلی تبار و همکاران (۱۳۹۳)، در بررسی به نقش سرمایه اجتماعی بر توسعه روستایی دهستان چهاردانگه پرداخته‌اند. نتایج نشان داد که متغیرهای مشارکت، اعتماد و آگاهی بیشترین تأثیر را در روند توسعه دارند، در حالی که نقش انسجام اجتماعی و شبکه اجتماعی محدودتر می‌باشد. عرب و خاکزند (۱۳۹۰)، در پژوهشی به تأثیر گردشگری بر مشارکت اجتماعی و فرهنگی در جهت تحقق برنامه‌های توسعه پایدار روستایی پرداختند که نتایج آنها بهبود سرمایه اجتماعی روستاییان و مشارکت آنها در برنامه‌های توسعه روستایی را آشکار ساخت. احمدی و فیض آبادی (۱۳۹۰)، در بررسی ارتقا سرمایه اجتماعی بر بهبود عملکرد سازمان به این نتیجه می‌رسند که اعتماد افراد با بهبود عملکرد رابطه مستقیم و همچنین شبکه‌های رسمی با بهبود عملکرد رابطه غیرمستقیم دارد و بین سرمایه اجتماعی و بهبود عملکرد رابطه غیر مستقیم دارد و بین سرمایه اجتماعی و بهبود عملکرد افراد رابطه مستقیم وجود دارد. د. در پژوهشی پور جعفر و همکاران (۱۳۸۹)، با عنوان فضاهای قابل دفاع به‌عنوان سرمایه اجتماعی در کاهش میزان جرم‌های شهری و ارتقای امنیت محیطی به این نتیجه می‌رسند که فضاهای قابل دفاع و امن در شهرهای تاریخی ایران با پشتیبانی از مفهوم سرمایه اجتماعی، تحت نظارت همگانی و با مسئولیت جمعی مراقبت می‌شده و در کاهش جرم و ثبات امنیتی در شهرها نقش برجسته‌ای داشته است. ترابی و همکاران (۱۳۸۹)، در بررسی با عنوان تأثیر سرمایه اجتماعی در عملکرد شرکت‌های تعاونی به این نتیجه می‌رسند که متغیرهای مشارکت اجتماعی و اعتماد اجتماعی بیشترین تأثیر را در عملکرد شرکت تعاونی دارد. علاوه بر تحقیقات یاد شده، در حوزه مطالعات داخلی می‌توان به پژوهش‌های دیگری که شایان و همکاران (۱۴۰۱)، و جلالی و نصراللهی (۱۳۹۸) درباره سرمایه اجتماعی در نواحی روستایی انجام داده‌اند، اشاره کرد. لازم به ذکر است نوآوری این پژوهش نسبت به سایر پژوهش‌ها در این است، که در زمینه ابعاد سرمایه اجتماعی (مشارکت و اعتماد اجتماعی) در توسعه نواحی روستایی در دهستان دشت ارزنه شهرستان باخرز تحقیقی صورت نگرفته است.

پیر بوردیو

بوردیو در تحلیل خود از سرمایه اجتماعی به تقابل طبقه اجتماعی با اشکال دیگر نابرابری‌ها تأکید دارد، سرمایه اجتماعی به‌همراه سرمایه اقتصادی، سرمایه فرهنگی و سرمایه نمادین به‌عنوان اصول زمینه‌هایی که با ترکیب اینها موقعیت اجتماعی هر شخص را تعیین می‌کند شناخته می‌شود. همانند نظریه مارکس بوردیو معتقد است که سرمایه اقتصادی ریشه تمام انواع دیگر سرمایه‌هاست. او معتقد است که سرمایه اجتماعی هم با و سایل و ابزارهای چون خانواده، روابط با دانش

آموزان قدیمی نخبه و اشرافیت باعث تولید نابرابری اجتماعی می‌شود یا همبستگی‌های اجتماعی برای بعضی‌ها یک منبع جدی‌تر و به حساب می‌آیند.

انسجام درون شبکه‌ها فقط تا زمانی ممکن است که اعضای آن به تحصیل منافع شبکه کمک می‌کند، این منافع ممکن است مادی یا نمادین باشد. بقای آن مستلزم سرمایه‌گذاری‌های جمعی و فردی است. کاربرد سرمایه اجتماعی در نظر بورديو بر این درک استوار است که افراد چگونه با سرمایه‌گذاری بر روابط گروهی، وضعیت اقتصادی خود را در یک فضای اجتماع سلسله‌مراتبی (جامعه سرمایه‌داری) بهبود می‌بخشند و از این جهت می‌توان رویکرد او را ابزاری و فردگرا و متأثر از تئوری از سرمایه مارکس و بیشتر تضادگرا تلقی کرد.

جیمز کلمن

به نظر کلمن سرمایه اجتماعی با کارکرد آن تعریف می‌شود. سرمایه اجتماعی شیء واحدی نیست بلکه انواع چیزهای گوناگونی است که دو ویژگی مشترکی دارند: الف) همه آنها شامل جنبه‌ای از یک ساختار اجتماعی هستند (عناصر و پیوندهایی که حیات اجتماعی را تداوم می‌بخشند). ب) واکنش‌های معین افرادی را که در درون ساختار اجتماعی هستند اعم از اشخاص حقیقی یا عاملان حقوقی، تسهیل می‌کند و دستیابی به هدف‌های معین را که در نبود آن دست نیافتنی خواهند بود امکان‌پذیر می‌سازند.

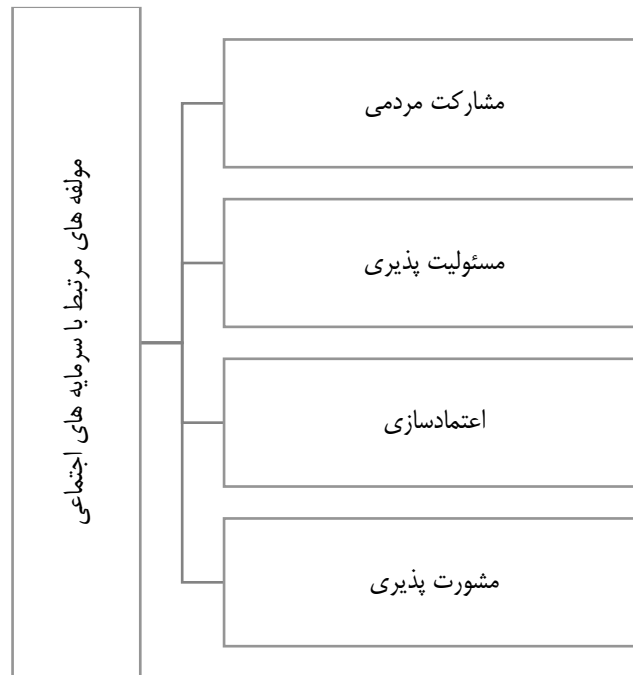
رابرت پاتنام

پاتنام مفهوم سرمایه اجتماعی را فراتر از سطح فردی به کار می‌گیرد و به چگونگی کارکرد سرمایه اجتماعی در سطح منطقه‌ای و ملی و نوع تأثیرات سرمایه اجتماعی بر نهادهای دموکراتیک و در نهایت توسعه اقتصادی علاقه‌مند است. پاتنام سرمایه اجتماعی را آن دسته از عناصر و ویژگی‌های نظام اجتماعی (مانند اعتماد اجتماعی، هنجارهای معامله متقابل و شبکه‌های اجتماعی) می‌داند که هماهنگی و همکاری را در بین افراد یک جامعه برای دستیابی به سود متقابل تسهیل می‌کند پاتنام با کتاب خود بازی بولینگ به تنهایی از حوزه‌ی تخصصی خود یعنی علوم سیاست فراتر رفته و تا حد عرصه‌ی عمومی گسترش یافته اما کلمن و بورديو در حوزه‌ی محدودتر نظریه اجتماعی و جامعه‌شناسی شناخته می‌شوند. در کتاب بازی بولینگ به تنهایی پاتنام می‌گوید: ایده اصلی نظریه سرمایه در این است که شبکه‌ها یا اجتماع ارزش دارند و تماس‌ها و رابطه‌های اجتماعی بر نحوه تولید و بازدهی افراد و گروه‌ها تأثیر می‌گذارد. پاتنام بین دو شکل از سرمایه‌ی اجتماعی تفکیک قائل شده و به الحاق و یا فراگیری از یک طرف و انحصار و تنهایی اشاره می‌کند. سرمایه‌ی اجتماعی انحصاری تمایل به تقویت هویت‌های انحصاری و حفظ همانندی‌های گروهی دارد در حالی که سرمایه‌ی اجتماعی فراگیر تمایل به گرد هم آوردن مردم از اقشار مختلف اجتماعی دارد که البته هر کدام از این اشکال در برابر نیازهای خاصی که احساس شود کارکرد خاص خود را دارد (گرچی کرسامی و علی بابایی، ۱۳۹۶).

فوکویاما

فوکویاما نیز مانند پاتنام، سرمایه اجتماعی را در سطح کلان (در سطح کشورها و در ارتباط با رشد و توسعه اقتصادی آن‌ها) مورد بررسی قرار داده است و مولفه‌های مورد بحث پاتنام (شبکه‌های مشارکت مدنی، هنجارها یا اعتماد و همیاری) در بحث و نیز تکرار می‌شود. وی برخلاف دیگر نظریه پردازان صرفاً بر خصلت جمعی سرمایه اجتماعی تأکید کرده و آن را به منزله دارایی گروه‌ها و جوامع تلقی کرده است. به نظر وی سرمایه اجتماعی را به سادگی می‌توان به عنوان مجموعه معینی از هنجارها یا ارزش‌های غیررسمی (صداقت، ادای تعهدات و ارتباطات دوجانبه) تعریف کرد که اعضای گروهی که

همکاری و تعاون مجاز است در آن سهیم هستند. مهمترین منابع سرمایه اجتماعی از نظر فوکویاما عبارت است از خانواده و هنجارهای اجتماعی (امیری و همکاران، ۱۳۹۹: ۹۱).

شکل ۱- مولفه های مرتبط با سرمایه های اجتماعی

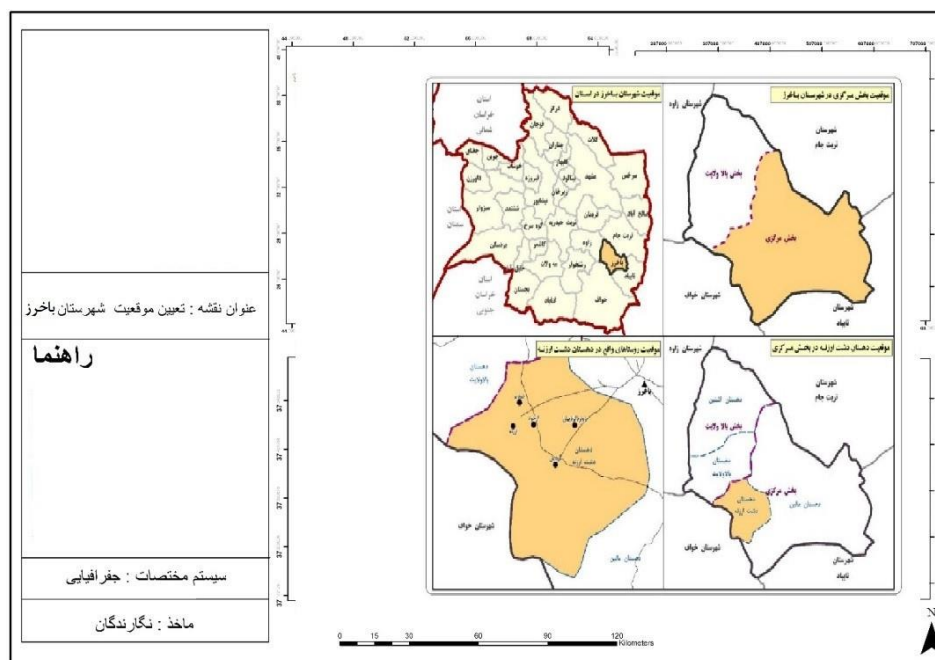
۳- روش، تکنیک ها و قلمرو

تحقیق حاضر به لحاظ هدف از نوع تحقیقات کاربردی و به لحاظ ماهیت از نوع تحقیقات توصیفی - تحلیل است. جامعه آماری پژوهش را ۲۷۷۹ سرپرست خانوار روستاهای انتخابی دهستان دشت ارزنه در شهرستان باخرز استان خراسان رضوی تشکیل می دهد. برای محاسبه حجم نمونه آماری از فرمول کوکران استفاده شد که بر این اساس حداقل حجم نمونه برابر با ۳۰۰ خانوار برآورد گردید. در ادامه با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی ساده، پرسشنامه ها در بین ۵ روستای دهستان دشت ارزنه (به دلیل قرارگیری پنج روستای مذکور در یک پهنه همگن براساس سند مطالعاتی تهیه شده در ذیل اجرای طرح آبادانی و پیشرفت) توزیع شد. اسامی و تعداد پرسشنامه های اختصاص داده شده به هر روستا، در جدول ۱ نشان داده شده است. پرسشنامه شامل دو بخش است که بخش اول مربوط به مشخصات فردی پاسخ گویان شامل جنسیت، سن و میزان تحصیلات و شغل می باشد. بخش دوم مربوط به سنجش سرمایه اجتماعی (اعتماد و سرمایه اجتماعی) پاسخ گویان و در قالب طیف لیکرت پنج سطحی (کم = ۱ تا خیلی زیاد = ۵) استفاده شده است. برای رعایت اصول و تکنیک کار و سنجش پایایی در تدوین تنظیم پرسشنامه، از روش آلفای کرونباخ در SPSS ۲۲ استفاده گردید. نتایج حاکی از آن است که پرسشنامه از پایایی بالا برخوردار است به طوری که پایایی کل پرسشنامه برابر ۰/۸ است.

جدول ۱- اسامی روستاهای هدف انجام پژوهش و تعداد خانوار نمونه گیری شده

ردیف	روستا	تعداد کل خانوار	درصد	سهم پرسشنامه
۱	ارزنه	۱۳۹۹	۵۰/۳۴	۱۵۱
۲	کردیان	۷۰۹	۲۵/۵	۷۶
۳	ارخود	۴۹۰	۱۷/۶۶	۵۲
۴	خیدیز	۲۵	۱	۵
۵	بزجرد کردیان	۱۵۶	۵/۵	۱۶

شهرستان باخرز در جنوب شرقی استان خراسان رضوی قرار دارد که از شمال به شهرستان تربت جام، از جنوب به شهرستان خواب، از شرق به شهرستان تایباد و از غرب به شهرستان زاوه محدود شده است. شهرستان باخرز به لحاظ ساختار اداری سیاسی از دو بخش مرکزی و بالا ولایت، چهار دهستان به نام های بالا ولایت، اشتین، دشت ارزنه و مالین و یک شهر و ۵۴ روستا تشکیل شده است (شکل ۱). دهستان دشت ارزنه از بخش مرکزی و با ۵ روستا جمعیتی برابر ۹۸۸۴ نفر می باشد. مساحت شهرستان ۱۱۲۰ کیلومتر مربع و فاصله تا مرکز استان ۲۰۸ کیلومتر می باشد. سیمای جمعیتی شهرستان باخرز از ۵۲۳۵۸ نفر (معادل ۲۱/۳٪) جمعیت شهری و ۴۱۱۸۴ نفر (معادل ۷۸/۷٪) جمعیت روستایی تشکیل شده است.

شکل ۱- موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه نسبت به استان و شهرستان (مأخذ: نگارندگان)

۴- یافته ها و تحلیل داده

یافته های تحقیق نشان می دهد که جامعه آماری مورد مطالعه از نظر جنسیت ۳۴/۵ درصد زن، ۶۵/۵ درصد مرد هستند، از لحاظ سن ۱۶/۴ درصد زیر ۳۰ سال، ۳۳/۶ درصد بین ۳۱-۴۰ سال و ۵۰ درصد ۴۱ سال سن به بالا دارند که بیشترین گروه متعلق به گروه سنی بیشتر از ۴۱ سال بوده است. از نظر تحصیلات ۳۴/۸ دیپلم، ۲۸/۴ درصد دارای

تحصیلات فوق‌دیپلم، ۱۷/۶ دارای تحصیلات لیسانس، ۱۲/۳ درصد دارای تحصیلات فوق لیسانس و ۶/۹ هم دارای تحصیلات دکتری هستند. از لحاظ وضعیت شغلی ۴۵/۳ درصد کشاورز، ۳۳/۲ درصد دامدار، ۱۸/۶ درصد کارمند و ۲/۹ درصد سایر را تشکیل می‌دهد.

به منظور بررسی مقایسه میان گروهی و اینکه آیا بین مؤلفه‌های مورد نظر رابطه‌ای وجود دارد یا ندارد، از آزمون مقایسه میان گروهی استفاده می‌شود. در رابطه با مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی سازمانی از چهار مؤلفه مشارکت، اعتماد، مشورت و مسئولیت محلی استفاده شده است. با توجه به اینکه داده‌های مورد استفاده در سطح رتبه‌ای بوده‌اند بنابراین از آزمون مقایسه‌ای فریدمن برای همه‌ی داده‌ها استفاده شده است.

بر اساس نتایج مندرج در جدول ۲، در رابطه با گویه‌های مشارکتی می‌توان گفت همکاری با شوراها در ارتباط مشکلات، علاقه مندی برای همکاری در امور روستا و همکاری در حل مشکلات مالی را به عنوان مهمترین گویه‌های مرتبط با تحقق سرمایه‌های اجتماعی اشاره کرد. بر اساس نتایج حاصل از آزمون مقایسه میانگین‌های سرمایه اجتماعی مندرج در جدول ۲ بیانگر این مطلب است که در حوزه احساس مسئولیت، تعهد به سرنوشت، کمک به همسایگان و تلاش برای رفع مشکلات اجتماعی از مهمترین مؤلفه‌های احساس مسئولیت می‌توان اشاره کرد. همچنین یکی از ابعاد مرتبط با سرمایه اجتماعی در این پژوهش معطوف به اعتماد زایی جوامع محلی است، که نتایج اولویت بندی اعتماد زایی حاصل از آزمون فریدمن مندرج در جدول ۲، نشان از وجود اعتماد در بین ذینفعان است از سوی دیگر اعتماد زایی سبب توسعه نواحی روستایی، تقویت روابط بین همسایگان و ایجاد اعتماد به اهالی روستا شده است. با توجه به جدول ۲، یکی از مؤلفه‌های مرتبط دیگر تحقیق با سرمایه اجتماعی، زیر مؤلفه مشورتی می‌باشد که بر اساس نتایج مندرج حاصل از آزمون مقایسه میانگین‌ها (فریدمن) استفاده از نقطه نظرات جوامع محلی در اجرای طرح، بهره‌مندی از دیدگاه ذینفعان در فرایند اجرایی و نظارت طرح از مهمترین پیامدهای اجرای طرح می‌باشد.

جدول شماره ۲- مقایسه میانگین مؤلفه‌های مرتبط با پژوهش با استفاده از آزمون فریدمن

مؤلفه	گویه	میانگین	درجه آزادی	کای اسکوتر	sig
مشارکت مردمی	به مشارکت در امور روستا علاقه‌مند هستم	۳/۸۱	۷	۱۳۲/۸۰۴	** ۰/۰۰۰
	در مراسم مذهبی و جشن در روستا شرکت می‌کنم	۳/۲۷			
	در ارتباط با مسائل و مشکلات روستا با شوراها همکاری می‌کنم	۴/۰۷			
	در صورت بروز مشکل مالی در بین مردم روستا به آنها کمک می‌کنم	۳/۷۸			
	به فعالیت‌های گروهی با اهالی روستا علاقه دارم	۳/۵۹			
	مشارکت در مسائل روستا را وظیفه خود تلقی می‌کنم	۳/۷۶			
	توانایی لازم برای مشارکت در فعالیت‌های روستا را دارم	۳/۶۲			
	سعی می‌کنم در کارهای جمعی روستا مشارکت فعال داشته باشم	۳/۴۲			
مسئولیت‌پذیری	برای حل مشکلات اجتماعی اطراف خودم تلاش می‌کنم	۳/۷۳	۵	۴۱/۵۰۰	** ۰/۰۰۰
	به سرنوشت روستای خودم حساس هستم	۴/۱۸			
	سعی می‌کنم احوال همسایگانم را مدام جویا باشم	۳/۹۴			
	به فعالیت در امور مربوط به محیط‌زیست علاقه دارم	۳/۶۱			
اعتمادسازی	حاضرم به نیازها و مسائل مرتبط به روستا کمک کنم	۳/۱۳	۳	۲۳/۲۳۱	** ۰/
	به اهالی روستا در موقعیتی که حتی به زبان آنها است می‌توان اعتماد کرد.	۳/۴۰			

مؤلفه	گویه	میانگین	درجه آزادی	کای اسکوتر	sig
	اعتماد و مشارکت اهالی روستا سبب توسعه روستا شده است	۳/۴۹			
	به همسایگان خود اعتماد دارم	۳/۷۷			
	اعتماد سبب شده است مردم روستا نسبت قول و قرارشان صادق باشند	۲/۷۹			
	در برنامه‌های طرح هادی روستا با اهالی روستا مشورت می‌شود	۲۶/۴	۲	۴۹/۹۴۰	** ۰/۰۰۰
مشورت‌پذیری	در بیشتر کارهای جمعی روستا با من مشورت می‌کند	۲۰/۳			
	ترجیح می‌دهم با همسایگانم مشورت کنم	۳/۸۰			
مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰ NS عدم معناداری * معناداری تا سطح ۰/۹۵. ** معناداری تا سطح ۰/۹۹					

به منظور بررسی رابطه معنی‌داری بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی از آزمون‌های همبستگی اسپیرمن (به دلیل شبه پارامتری) مؤلفه‌ها استفاده شده است. بر همین اساس رابطه بین مؤلفه‌های مشارکت مردمی، مسئولیت‌پذیری، اعتمادسازی و مشورت را با سرمایه اجتماعی مورد نتایج حاصل از جدول ۳ نشان داد که بین مشارکت مردمی و مسئولیت‌پذیری و در سطح ۹۹ درصد رابطه معنی‌دار وجود دارد و در بین مؤلفه‌های سرمایه‌های اجتماعی، اعتمادسازی در سطح ۹۵ درصد رابطه معنی‌دار وجود دارد و بین مؤلفه مشورت‌پذیری و سرمایه اجتماعی ارتباط وجود ندارد.

جدول ۳- ضریب همبستگی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی

متغیر	نوع آزمون	داری سطح معنی	ضریب همبستگی (r)
مشارکت مردمی	اسپیرمن	۰/۰۰۰**	۰/۵۹۴
پذیری مسئولیت	اسپیرمن	۰/۰۰۰**	۰/۶۰۱
اعتمادسازی	اسپیرمن	۰/۰۰۴*	۰/۴۹۵
پذیری مشورت	اسپیرمن	۰/۰۰۸	۰/۲۱۲

مأخذ: یافته‌های تحقیق؛ ۱۴۰۰

به منظور ارزیابی رابطه همبستگی بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی با توسعه روستایی، از آزمون همبستگی اسپیرمن استفاده شد، نتایج مندرج در جدول ۴، بیانگر وجود رابطه مستقیم بین مؤلفه بهره‌وری و توسعه روستایی در سطح ۹۹ درصد می‌باشد.

جدول ۴- ضریب همبستگی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی

متغیر	نوع آزمون	سطح معنی‌داری	ضریب همبستگی (r)
سرمایه اجتماعی	اسپیرمن	۰/۰۰۰**	۰/۶۳۲
توسعه روستایی	اسپیرمن	۰/۰۰۰**	۰/۴۱۸

مأخذ: یافته‌های تحقیق ۱۴۰۰

به منظور بررسی رضایت‌مندی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی برای دو گروه از افراد (منتفع از پروژه و غیر منتفع) آزمون مقایسه‌ای دو گروه تی مستقل استفاده شد، نتایج حاصل از آزمون مقایسه بین گروهی مندرج در جدول ۵ بیانگر میزان رضایت‌مندی بین افراد مشارکت کننده در پروژه‌ها و جذب سرمایه‌های اجتماعی می‌باشد، بر اساس نتایج به دست آمده، انجام

طرح‌ها باعث رضایت مندی در حوزه‌های مشارکت مردمی و اعتمادسازی شده‌است اما در رابطه با مسئولیت‌پذیری و مشورت‌پذیری تفاوت معنی‌داری وجود ندارد و ناپایداری در نتایج مشخص است.

جدول ۵- مقایسه میانگین (آزمون T) در مؤلفه سرمایه اجتماعی بین دو گروه

شاخص	Test Value = 3				
	T	Sig	اختلاف میانگین	حد پایین	حد بالا
سرمایه اجتماعی	۱۸/۸۱۴	۰/۰۰۰	۱/۳۸۰۶۵	۱/۳۵۷	۱/۵۲۵۶
مشارکت مردمی	۱۷/۶۵۷	۰/۰۰۰	۱/۳۳۵۴۸	۱/۱۸۶۱	۱/۴۸۴۹
اعتمادسازی	-۶/۴۴۱	۰/۰۰۰	-۰/۴۸۳۷۸	-۰/۶۳۲۳	-۰/۳۳۵۵
مسئولیت‌پذیری	-۱۶/۶۳۴	۰/۰۰۰	-۱/۲۱۲۹۰	-۱/۳۶۷	-۱/۰۴۹
مشورت‌پذیری					

مأخذ: یافته‌های تحقیق؛ ۱۴۰۰

در رابطه با رابطه بین سرمایه اجتماعی و جنسیت پاسخ‌گویان از طریق آزمون مقایسه‌ای دو گروه (زن و مرد)، نتایج حاصل از آزمون تی مندرج در جدول ۶ نشان داد که رابطه معنی‌داری بین دو گروه وجود ندارد و شاخص بهره‌وری از حیث جمعیت در وضع ناپایدار قرار دارد.

جدول ۶- وضعیت پایداری سرمایه اجتماعی مرتبط با جنسیت پاسخ‌دهندگان

شاخص	نوع گروه	کاملاً ناپایدار	ناپایدار	پایداری متوسط	پایدار	کاملاً پایدار
سرمایه اجتماعی	مرد	۱۴/۲	۱۰/۷۳	۱۴/۸	۱۵/۵	۹/۷
	زن	۲۵/۵	۱۳/۷	۱۵/۷	۴۱/۲	۳/۹

مأخذ: یافته‌های تحقیق؛ ۱۴۰۰

به‌منظور تبیین رابطه توسعه یافتگی نواحی روستایی مورد مطالعه مبتنی بر سرمایه‌های اجتماعی قبل و بعد از پروژه طرح آبادانی و پیشرفت و اجرای توان‌افزایی جوامع محلی از آزمون تی مستقل استفاده شد، نتایج حاصل از آزمون مقایسات بین گروهی مندرج در جدول ۷ بیانگر تأثیر مستقیم اجرای طرح توان‌افزایی بر ارتقا سرمایه‌های اجتماعی و دستیابی به توسعه روستایی در روستاهای مورد مطالعه می‌باشد، نتایج یافته‌های حاصل از آزمون مقایسه میانگین‌های شاخص توسعه روستایی در روستاهای مورد مطالعه بیانگر وجود رابطه توسعه یافتگی در بین روستاهای ارزنده، کردیان و ارخود می‌باشد. اما شاخص توسعه روستایی در روستاهای خیدیز و بزنجرد کردیان معنی‌دار نبوده است.

جدول ۷- مقایسه دسترسی به توسعه روستایی در بین روستاهای مورد مطالعه

توسعه روستایی (متغیر وابسته)	جامعه	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	اختلاف میانگین	مقدار آماره t	معیار تصمیم
ارزنه	قبل پروژه	۱۴۸	۲/۹۰	۰/۷۰۷۱۱	-۰/۷۰	-۴/۲۴۹	۰/۰۰۰
	بعد پروژه	۱۵۲	۳/۶۰	۰/۹۲۵۸۲			
کردیان	قبل پروژه	۱۴۸	۲/۲۰	۰/۹۸۹۸۷	-۰/۲۰	-۱/۰۴۳	-۰/۰۰۲
	بعد پروژه	۱۵۲	۲/۴۰	۰/۹۲۵۶۸			
ارخود	قبل پروژه	۱۴۸	۲/۸۰	۰/۸۸۰۶۳	-۱	-۵/۵۷۸	۰/۰۰۰
	بعد پروژه	۱۵۲	۳/۸۰	۰/۸۸۰۶۳			
خیزر	قبل پروژه	۱۴۸	۲/۴۰	۰/۹۲۵۶۸	۰/۳۰	۱/۵۹۷	۰/۱۱۴
	بعد پروژه	۱۵۲	۲/۱۰	۰/۹۵۸۹۷			
بزنجرده کردیان	قبل پروژه	۱۴۸	۳/۳۰	۱/۱۱۱۲۷	۰/۲۰	۰/۹۲۳	۰/۳۵۸
	بعد پروژه	۱۵۲	۱۰/۳	۰۵۱۶۸/۱			

۵- بحث و فرجام

سرمایه اجتماعی در نظام اجتماعی کنونی به عنوان یکی از شاخصه‌های بنیادین رشد و توسعه هر جامعه‌ای مطرح است. این مفهوم حوزه‌های متفاوتی از جمله توسعه روستایی، توسعه اقتصادی - اجتماعی کلان‌شهرها، بهبود مدیریت در زمینه‌های مختلف و سطوح مختلف خرد و کلان و غیره را در بر می‌گیرد. یکی از شروط لازم برای پیشرفت و توسعه همه‌جانبه جامعه، گسترش انسجام اجتماعی، بسط مشارکت اجتماعی و اعتماد متقابل فرد - جامعه - دولت است، پژوهش‌های متعدد نشان داده است که جوامع پیشرفته از سطوح بالاتر سرمایه اجتماعی از قبیل اعتماد، مشارکت، همبستگی، ثبات و... برخوردارند، اما سرمایه اجتماعی و رابطه آن با توسعه در ایران به طور کامل شناخته نشده است. با توجه به اینکه بیشتر برنامه‌های توسعه روستایی در کشور قبل و بعد از انقلاب به موفقیت کامل دست نیافته‌اند، لزوم توجه به واکاوی ابعاد مختلف این عدم موفقیت لازم و ضروری است. بدون تردید می‌توان گفت که از جمله دلایل شکست بسیاری از برنامه‌های توسعه روستایی در ایران عدم توجه به مفهوم سرمایه اجتماعی در ابعاد گوناگون این برنامه‌ها است. و این امید برای بسیاری از کارشناسان توسعه ایجاد گردیده که با استفاده از آن شاید بتوان از دور باطل عقب ماندگی به ویژه در سطح روستاها، با توجه به اهمیت تقویت سرمایه‌های اجتماعی و تأثیر آن بر توسعه یافتگی نواحی روستایی این پژوهش با رویکرد تحلیلی و مبتنی بر تدوین پرسشنامه اقدام به ارزیابی سرمایه‌های اجتماعی و بررسی رابطه آن با توسعه روستایی نمود، بررسی یافته‌های این پژوهش نشان داد که در بین مؤلفه‌های سرمایه‌های اجتماعی، مشارکت، احساس مسئولیت و اعتمادسازی تأثیر به سزایی در تقویت سرمایه‌های اجتماعی و دستیابی به توسعه روستایی در روستاهای مورد مطالعه دهستان دشت ارزنه باخزر داشته از سوی دیگر نتایج آزمون همبستگی اسپیرمن بیانگر وجود رابطه معنی‌داری بین سرمایه اجتماعی و توسعه یافتگی نواحی روستایی داشته است. نتایج نشان داد که بین مشارکت و سرمایه اجتماعی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد و هرچقدر مشارکت بیشتر باشد باعث افزایش سرمایه اجتماعی ساکنان روستایی خواهد بود. بدین معنی که مشارکت روستاییان در افزایش سرمایه اجتماعی مهم و مؤثر است که با نتایج ایمانی و همکاران (۲۰۱۵)، که در پژوهشی به بررسی و ارزیابی تأثیر سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی در مناطق روستایی پرداخته‌اند همسو و هم‌راستا می‌باشد. نتایج نشان داد که در رابطه با گویه‌های مشارکتی می‌توان گفت همکاری با شوراهای در ارتباط مشکلات، علاقه مندی برای همکاری در امور روستا و همکاری در حل مشکلات مالی را به عنوان مهمترین گویه‌های مرتبط با تحقق سرمایه‌های اجتماعی اشاره کرد. همچنین با تحقیقات انجام گرفته از سوی علیزاده و همکاران (۲۰۱۴)، دیما (۲۰۱۰) و لینک و همکاران

(۲۰۱۵) همسو و هم جهت می‌باشد. نتایج نشان داد رابطه معنی‌داری بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی وجود دارد و در بین مؤلفه‌های مرتبط بیشترین رابطه را مؤلفه‌های مشارکت مردمی، مسئولیت اجتماعی، اعتمادسازی به خود اختصاص داده‌اند که با نتایج تحقیق انجام گرفته از سوی بحری پور و همکاران (۱۳۸۹) که در پژوهشی به بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی پرداخته‌اند، همسو و هم‌راستا می‌باشد. و در نهایت به منظور ارزیابی اقدامات انجام‌شده در این محدوده و تأثیر آن بر توسعه یافتگی نتایج آزمون تی مستقل نشان داد از بین ۵ روستای مورد مطالعه، سه روستا توانسته‌اند به توسعه مطلوب بعد از انجام پروژه توان افزایی دست پیدا کنند و دو روستا هنوز به توسعه روستایی مدنظر در این پژوهش دسترسی پیدا نکرده‌اند، بر مبنای یافته‌های پژوهش و مبتنی بر مطالعات انجام‌شده، تقویت تشکلهای و گروه‌های مردمی و بهره‌مندی از آنها در تدوین و اجرای طرح‌ها، ضرورت تقویت روحیه اعتماد به نفس در بین ذینفعان از طریق تعامل با آنها و لزوم تأمین نیازها و ارج نهادن به نظرات آنها از مهمترین راهبردهای تقویت سرمایه‌های اجتماعی و دستیابی به توسعه روستایی می‌باشد.

۶- منابع

- احمدی، سید علی‌اکبر، و فیض آبادی، حوریه (۱۳۹۰). بررسی ارتقا سرمایه اجتماعی بر بهبود عملکرد سازمان (نمونه موردی: سازمان‌های ستادی شهرداری تهران). مدیریت دولتی، ۳(۶)، ۳۵-۵۴.
- احمدی، منیژه (۱۳۹۶). تحلیلی بر اثرات سرمایه اجتماعی در اخلاق زیست محیطی روستاییان مطالعه موردی دهستان چای پاره بالا شهرستان زنجان. جغرافیا و برنامه‌ریزی، ۲۱(۶۱)، ۱۹-۳۵. https://geoplanning.tabrizu.ac.ir/article_6843.html
- امیر انتخایی، شهرام، جوان، فرهاد، و نعیم‌آبادی، نازنین (۱۳۹۶). سرمایه اجتماعی و پایداری نواحی روستایی در شهرستان کاشمر. اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۶(۲۰)، ۷۹-۹۶. <http://dx.doi.org/10.18869/acadpub.ser.6.20.79>
- امیری، حسین، نجفی نژاد، محمود، موسوی، سیده محدثه، و حسنی، محمدحسین (۱۳۹۹). جریانی از سرمایه اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در ایران. برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۱۲(۴۳)، ۸۹-۱۲۴. [doi: 10.2054/qj.2020.50732.1957](https://doi.org/10.2054/qj.2020.50732.1957)
- ایمانی، بهرام، باختر، سهیلا، و عبدالرضا خوش‌رفتار (۱۳۹۴). بررسی و ارزیابی تأثیر سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی در روستاها، مطالعه موردی اسلام‌آباد غرب. پژوهش‌های روستایی، ۶(۴)، ۸۹۴-۸۷۵. <https://doi.org/10.22059/jrur.2015.57364>
- بحری پور، عباس، و ذوالفقاری، ابوالفضل (۱۳۸۹). سرمایه اجتماعی و تبیین رابطه آن با احساس امنیت اجتماعی (مطالعه موردی شهرستان کاشان). مطالعات جامعه‌شناسی، ۳(۸)، ۲۴-۷. https://jss.tabriz.iau.ir/article_521020.html#:~:text=%2D%20%D8%A8%DB%8C%D9%86
- بریمانی، فرامرز، راستی، هادی، دهانی، میثم، و جهان تیغ، راضیه (۱۳۹۵). تحلیل رابطه فقر و سرمایه اجتماعی. مطالعه موردی سکونتگاه‌های مرزی استان سیستان و بلوچستان. پژوهش‌های روستایی، ۷(۳)، ۴۳۸-۴۵۳. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.20087373.1395.7.3.2.7>
- بریمانی، فرامرز، و مهرعلی تبار فیروز جایی، مرتضی (۱۳۹۹). تبیین اثربخشی سرمایه اجتماعی بر گسست تله فقر فضایی (مورد مطالعه سکونتگاه‌های روستایی شهرستان بابل). روستا و توسعه پایدار فضا، ۱(۱). <https://doi.org/10.22077/vssd.10.22077>
- پور جعفر، محمدرضا، رضایی فر، فاطمه، و تقوایی، علی‌اکبر (۱۳۸۹). فضاهای قابل دفاع به‌عنوان سرمایه‌ای اجتماعی در کاهش میزان جرم‌های شهری و ارتقای امنیت محیطی (باتوجه به شهرهای سنتی ایران). جامعه‌شناسی تاریخی، ۲(۳): ۶۵-۹۲.
- ترابی، پردیس، حیدری، علی‌قلی، و قلی‌نیا، محمد جواد (۱۳۸۹). بررسی میزان تأثیر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در عملکرد شرکت‌های تعاونی مطالعه موردی تعاونی‌های دام و طیور در شهرستان مشهد. نشریه تعاون و کشاورزی، ۲۱(۲): ۱-۲۰.
- جلالی، ام‌البین، و نصراللهی، زهرا (۱۳۹۸). تأثیر سرمایه اجتماعی بر چرخش انگیزه‌ها و رویکرد اقتصاد رفتاری بر اساس نظریه بازی‌ها. تحقیقات رشد و توسعه اقتصادی، ۹(۳۴): ۱۳۱-۱۴۸. <https://doi.org/10.22067/jss.v11i2.17187>
- سعیدی، عباس (۱۳۸۶). مبانی جغرافیای روستایی. تهران: انتشارات سمت، تهران.

- شایان، محسن، اسمعیلی، فضل اله، و خداداد، مهدی (۱۴۰۱). واکاوی توسعه پایدار روستایی با تأکید بر مشارکت جوامع محلی مورد مطالعه روستاهای شهرستان زرین‌دشت. جغرافیا و توسعه، ۲۰(۶۹)، ۲۷۰-۲۵۳. <https://doi.org/10.22287/gdij.10.22287>
- شربتیان، محمد حسن، بخارایی، احمد، و طوافی، پویا (۱۳۹۴). مطالعه تأثیر سرمایه اجتماعی بر توسعه روستایی (مطالعه موردی روستای اسدآباد شهرستان تربت‌حیدریه). نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ۷(۴)، ۱۳۹-۱۶۲. https://geography.garmsar.iau.ir/article_664482.html
- شفیعی ثابت، ناصر، و کریمی مارزی، فاطمه (۱۴۰۰). تحلیل اثرات سرمایه اجتماعی بر بهبود ابعاد زیست‌پذیری فضاهای روستایی (مورد مطالعه بخش مرکزی شهرستان جیرفت). روستا و توسعه پایدار فضا، ۲(۴)، ۳۷-۵۶. <https://doi.org/10.2077/vssd.2022.4984.1066>
- شیخی، میثم (۱۴۰۰). ارزیابی شاخص‌های توسعه پایدار روستایی با تأکید بر شاخص‌های اجتماعی، کالبدی و خدمات روستایی. دوازدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط‌زیست، شیروان، <https://civilica.com/doc/1224776>
- صالحی، رضا، نعمتی، مرتضی، و امان‌پور، سعید (۱۳۹۵). سنجش و تحلیل سرمایه اجتماعی شهری (مطالعه موردی نسیم‌شهر). مطالعات برنامه‌ریزی شهری، ۳(۱۰)، ۱۷۲-۱۴۵. <https://doi.org/10.30473/egdr.10.30473>
- عرب، مهسا و خاکزند، مهدی (۱۳۹۰). تأثیر گردشگری بر مشارکت اجتماعی و فرهنگی در راستای تحقق برنامه‌های توسعه پایدار روستایی. همایش ملی معماری، عمران، شهرسازی و افق‌های هنر اسلامی در بیان گام دوم انقلاب، تبریز. <https://civilica.com/doc/1251994>
- علی‌زاده اقدم، محمدباقر (۱۳۹۵). سرمایه اجتماعی تبیین کننده ای برای قابلیت کارآفرینی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه تبریز. جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، ۵(۲)، ۱۰۳-۱۳۰. https://sociology.tabrizu.ac.ir/article_6404.html
- قدیری، محمود (1397). بررسی پایداری محیط فیزیکی در محله‌های فقیر نشین با تأکید بر سرمایه اجتماعی (مطالعه موردی محله زمزم تهران)، پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۱۰(۳۸)، ۱۳-۲۴. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.22285229.1398.10.38.2.8>
- کاظمیان، غلامرضا و شفیعا، سعید (۱۳۹۳). بررسی رابطه سرمایه اجتماعی ساکنان با پایداری توسعه در محله غیررسمی شمیران نو، مجله علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، ۲، ۱-۲۴. [doi: 10.22067/jss.v11i2.17187](https://doi.org/10.22067/jss.v11i2.17187)
- گرچی کرسامی، علی، و علی‌بابایی، کارنامی (۱۳۹۶). بررسی نقش سرمایه اجتماعی در مشارکت کشاورزان در تعاونی‌های تولید کشاورزی چهاردانگه ساری. تعاون و کشاورزی، ۶(۲۴)، ۱۵۰-۱۲۹. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.27835464.1396.6.24.6.9>
- مهرعلی تبار فیروز جانی، مرتضی، افراخته، حسن، و عزیزی، اصغر (۱۳۹۳). نقش سرمایه اجتماعی بر توسعه روستایی دهستان چهاردانگه. تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۱۴(۳۴). <http://jgs.khu.ac.ir/article-1-2068-fa.html>
- محمدی، یگانه بهروز، سنایی مقدم، سروش، و چراغی، مهدی (۱۳۹۶). پایداری مسکن روستایی بر مبنای تحلیل اطلاعات متقابل نمونه موردی: دهستان پشته زیلابی شهرستان چرام. برنامه‌ریزی و توسعه کالبدی، ۲(۱)، ۹۱-۱۰۸.
- Arab, M. and Khakzand, M. (2022). Economic and Social Analysis of the Model of Optimal Water Consumption in Order to Education Sustainable Urban Development. *SpecialusisUgdymas*, 1(43),2999-3016. <http://www.sumc.lt/index.php/se/article/view/350/326>
- Diaz, S. Frank, K. Gersch, K. Armah, E. Slinowsky, M. Buono, Z.H. and Acharya, S. (2020). Defining Success in Complex Perianal Fistula Repair: A Survey of Patient Perspectives. *Journal of the American College of Surgeons*, 231(4), e95. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jamcollsurg.2020.08.241>
- Dima, A.B. (2010). Some Aspects Regarding the Necessity of Implementing the Agricultural Land Consolidation Projects in Romania, *Research Journal of Agricultural Science*, 42 (3), 432-437. <https://agricultura.usab-tm.ro/Simpo2010pdf/Simpo%202010%20vol%203/Chapter%202/05%20Blenesi%20Dim a%20Attila.pdf>

- Dini, F. (2006), "SAFE CITY STRATEGY", Site Planing and Design Handbook, New York, Graw-Hill Companies, November.
- Castro-Arce, K., & Vanclay, F. (2020). Transformative social innovation for sustainable rural development: An analytical framework to assist community-based initiatives. *Journal of Rural Studies*, 74, 45-54.
- Ling, Q. Huang, L.U.H., and Wang, X. (2015). Social capital, member Participation, and Cooperative Performance: Evidence from China's Zhejiang. *International Food and Agribusiness Management Review*, 18, 1, 49- 78.
<http://dx.doi.org/10.22004/ag.econ.197768>
- Moyes, D. P. Fermi, F. Henderson and G.W. (2015). The stairway to heaven? The effective use of social capital in new venture creation for a rural business, *Rural Studies*, 39, 11-21,
<https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2015.02.004>
- Murayama, H. Arami, R. Wakui, T. and Sugawara, L. (2014). Crosslevel interaction between Individual and neighborhood socioeconomic status in relation to social trust in a Japanese community. *Urban Studies*. 51, 13, 2770-2786.
<https://doi.org/10.1177/0042098013513648>
- Podgorskaya, S. and Schitov, S. (2021). The role and importance of social capital in rural development. *In E3S Web of Conferences*. Vol. 273, p. 08072. EDP Sciences.
<https://doi.org/10.1051/e3sconf/202127308072>
- Tabrizi, M. (2017). Comparison of Modernity & Social Development between Baku & Tabriz Metropolitan Dwellers. *Quarterly Journal of Social Development (Previously Human Development)*, 12(1), 107-126.
<https://doi.org/10.22055/qjsd.2017.13050>
- Van Rijn, F. Bolted, E. & Adekunle, A. (2015). Social capital and agricultural innovation in Sub Saharan Africa. *Agricultural Systems*, 108, 112-122.
<https://doi.org/10.1016/j.agsy.2011.12.003>
- Vitálišová, K. Svidroňová, M. Muthová, N. (2021). Stakeholder participation in local governance as a key to local strategy development, *Cities*, 118. 103363.
<https://doi.org/10.1016/j.cities.2021.103363>
- Zhou, L.E. Chan and Song, H. (2017). Social capital and entrepreneurial mobility in early-stage tourism development: A case from rural China, *Tourism Management*, 63, 338-350.
<https://doi.org/10.1016/j.tourman.2017.06.027>